

МУСТАҚИЛЛИККА ЭРИШИШ ЖАРАЁНИ ВА ЯНГИ ДАВЛАТ ҚУРИЛИШИ

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17341494>

Танирбергенов Дауренбек

Хўжайли тумани 36-сонли мактаб ўқитувчиси

Аннотация

Мазкур мақолада Ўзбекистон Республикасининг мустақилликка эришиш жараёни, унинг сиёсий, иқтисодий ва ижтимоий асослари, шунингдек, янги давлат қурилишида амалга оширилган ислохотлар таҳлил қилинади. Шу билан бирга, миллий тикланиш ва миллий ғоянинг шаклланишидаги муҳим омиллар ёритилган. Мақолада мустақиллик ғоясининг тарихий аҳамияти ва унинг замонавий Ўзбекистон тараққиётидаги ўрнига алоҳида эътибор қаратилган.

Калит сўзлар

мустақиллик, давлат қурилиши, миллий тикланиш, демократик ислохотлар, иқтисодий мустақиллик, Ислом Каримов, янги Ўзбекистон.

Кириш

Мустақиллик — ҳар қандай миллат ва халқнинг эркин яшаш, ўз тақдирини мустақил белгилаш ҳамда ўз миллий манфаатларини ҳимоя қилишга бўлган азалий орзусидир. XX асрнинг охирларида геосиёсий жараёнлар натижасида собиқ Совет Иттифоқи парчаланиб, унинг таркибидаги республикалар мустақил давлатлар сифатида тарих сахнасига чиқдилар. Ўзбекистон учун 1991 йил 31 август куни халқимизнинг асрлар давомидаги орзу-интилишлари амалга ошган, тарихий бурилиш нуқтаси бўлди.

Ўзбекистон мустақилликка осон йўл билан эришмади. Бу жараён аввало халқнинг сиёсий онги, миллий ўзлигини англаши, иқтисодий мустақил бўлишга интилиши билан боғлиқ бўлди. Мустақиллик йилларида мамлакатда давлатчилик асослари яратилди, Конституция қабул қилинди, ҳуқуқий демократик давлат қуриш сари муҳим қадамлар ташланди.

Биринчи Президент Ислом Каримов раҳбарлигида “ўзбек модели” деб ном олган тараққиёт йўли ишлаб чиқилди. У беш асосий тамойилга асосланган бўлиб, улар: иқтисодиётнинг сиёсатдан устуворлиги, давлат —

ислохотларнинг бош ташаббускори, қонун устуворлиги, кучли ижтимоий сиёсат ва ислохотларни босқичма-босқич амалга ошириш тамойилларидир.

Мустақилликнинг илк йилларида иқтисодиётдаги таназзул, инфляция, ишсизлик каби муаммоларга қарамасдан, давлат сиёсий барқарорликни сақлаб қолиш ва миллий манфаатлар асосида тараққиёт йўлини белгилашга муваффақ бўлди. Бу эса янги давлат қурилишидаги муҳим илк босқич бўлди.

Мустақилликка эришишнинг сиёсий асослари

XX асрнинг охирида дунёда геосиёсий жараёнлар шиддат билан ривожланаётган бир пайтда, Совет Иттифоқи инқирозга учради. 1991 йилнинг ёзида иттифокпарвар кучлар давлат тўнтаришини амалга оширишга уриниб, мамлакатда сиёсий бекарорлик юзага келтирдилар. Мазкур воқеалар Ўзбекистон раҳбариятини мустақиллик ҳақидаги қарорни тезлаштиришга ундади.

1991 йил 31 август куни Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг навбатдан ташқари сессиясида “Ўзбекистон Республикасининг давлат мустақиллиги тўғрисида”ги Конституциявий Қонун қабул қилинди. 1 сентябрь куни эса мамлакатимиз мустақил давлат сифатида ўз байроғи, герби ва мадҳиясига эга бўлди.

Бу сиёсий қадам нафақат тарихий аҳамият касб этди, балки бутун жамиятнинг сиёсий онгини янги босқичга кўтарди. Халқ ўз тақдирини ўзи белгилаш ҳуқуқига эга бўлди. Шу билан бирга, мамлакат ташқи сиёсатда ҳам мустақил йўл тутди — халқаро ташкилотлар билан ҳамкорлик ўрнатиш, дунё мамлакатлари билан дипломатик муносабатлар ўрнатиш бошланди.

Давлат қурилиши ва “ўзбек модели”нинг шаклланиши

Мустақилликнинг дастлабки йилларида Ўзбекистон олдидаги асосий вазифа — мустақил давлатчилик асосларини яратиш эди. Бу жараёнда Президент Ислам Каримов томонидан илгари сурилган “ўзбек модели” мамлакат тараққиётининг асосий стратегиясига айланди.

Бу модел беш тамойилга асосланган:

1. Иқтисодиётнинг сиёсатдан устуворлиги;
2. Давлат — ислохотларнинг бош ташаббускори;
3. Қонун устуворлиги;
4. Кучли ижтимоий сиёсат;
5. Ислохотларни босқичма-босқич амалга ошириш.

Мазкур йўл орқали давлат сиёсатида барқарорлик, изчиллик ва самарадорлик таъминланди. Конституция қабул қилиниши эса давлат қурилишидаги муҳим босқич бўлди. Конституцияда инсон ҳуқуқ ва

эркинликлари, давлат ҳокимиятининг бўлиниши, фуқаролик жамиятининг асослари белгилаб берилди.

Иқтисодий ислохотлар ва миллий иқтисодиётни шакллантириш

Мустақилликкача Ўзбекистон иқтисодиёти совет режа иқтисодиётининг бир бўғини бўлиб, хом ашё етказиб берувчи вазифасини бажарарди. Мустақилликдан кейин мамлакат иқтисодий суверенитетни таъминлаш, миллий валютани жорий этиш (1994 йил — сўм), хусусий мулкни ҳимоя қилиш, бозор иқтисодиётини жорий этиш каби кенг кўламли ислохотларни амалга оширди.

1990-йиллар охирида иқтисодий барқарорлик таъминланиб, саноат ва қишлоқ хўжалигида ўсиш қайд этилди. Давлат экспорт имкониятларини кенгайтди, янги ишлаб чиқариш тармоқлари — энергетика, машинасозлик, нефть-газ саноатида модернизация жараёнлари бошланди.

Иқтисодиётдаги барқарорлик халқ турмуш даражасининг ошиши, ижтимоий соҳаларга катта маблағлар ажратилишига асос бўлди.

Миллий тикланиш ва маънавий янгиланиш жараёнлари

Мустақиллик халқимизга ўз миллий қадриятлари, тили, дини ва анъаналарини эркин тиклаш имконини берди. 1989 йилда “Давлат тили тўғрисида”ги Қонун қабул қилинган бўлса, мустақилликдан сўнг у амалда тўлиқ кучга кирди.

Дин ва виждон эркинлиги таъминланди, диний таълим тизими йўлга қўйилди, тарихий обидалар тикланди. Амир Темури, Алишер Навоий, Мирзо Улуғбек сингари сиймоларнинг номлари қайта тикланди. Бу жараён халқнинг миллий ғурурини, ўзлигини англаш ҳиссини кучайтирди.

Шу билан бирга, таълим тизими тубдан янгиланди — 1997 йилда қабул қилинган “Кадрлар тайёрлаш миллий дастури” орқали янги авлод мутахассисларини етиштиришга йўналтирилган тизим яратилди.

Янги Ўзбекистон — ислохотларнинг янги босқичи

2016 йилдан бошлаб Ўзбекистон тараққиёти янги босқичга қадам қўйди. Президент Шавкат Мирзиёев раҳбарлигида мамлакатда кенг кўламли ислохотлар амалга оширилиб, “Янги Ўзбекистон” ғояси илгари сурилди. Бу ғоя мустақилликнинг мантиқий давоми бўлиб, давлат ва жамият ривожининг янги босқичини ифода этди. Янги Ўзбекистоннинг асосий мақсади — инсон манфаатларини таъминлаш, адолатли, очиқ ва самарали давлат бошқаруви тизимини яратишдан иборат бўлди.

Бу даврда амалга оширилган ислохотларни бир нечта муҳим йўналишда кўриш мумкин:

Давлат бошқарувини янгилаш ва демократик жараёнларни чуқурлаштириш:

Янги Ўзбекистонда давлат бошқаруви тизими ислоҳ қилинди. Ҳокимият тармоқлари ўртасидаги ваколатлар қайта тақсимланди, Президентлик институти ислохотларнинг стратегик йўналишини белгилаб берди. Парламентнинг нуфузи ва роли кучайтирилди, жамоатчилик назоратининг ҳуқуқий асослари мустаҳкамланди.

2023 йилда қабул қилинган янги таҳрирдаги Ўзбекистон Республикаси Конституцияси эса мазкур жараённинг ҳуқуқий пойдевори бўлди. Унда “Инсон — жамият — давлат” тамойили асосий кадрият сифатида белгиланди. Бу инсон манфаатлари давлат сиёсатининг марказига қўйилганини аңлатади.

Иқтисодий ислохотларни чуқурлаштириш:

Янги Ўзбекистонда иқтисодий ислохотлар эркин бозор иқтисодиёти тамойилларига асосланди. Давлат иқтисодиётдаги иштирокини босқичма-босқич камайтирди, хусусий мулкчилик ва тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш сиёсати кенг йўлга қўйилди.

Солиқ ва божхона тизими янгиланди, банк-молия соҳасида шаффофлик оширилди, хорижий сармоялар учун қулай муҳит яратилди. Экспорт салоҳиятини кенгайтириш ва рақамли иқтисодиётни ривожлантириш Янги Ўзбекистон иқтисодий сиёсатининг устувор йўналишига айланди.

Ижтимоий соҳани ислоҳ қилиш ва инсон манфаатларини таъминлаш:

Янги Ўзбекистон ғояси марказида “инсон кадри учун” тамойили турди. Бу тамойил таълим, соғлиқни сақлаш, ижтимоий ҳимоя ва уй-жой соҳаларида амалий натижалар берди.

Масалан, 2017–2024 йилларда мактабгача таълим тизими тубдан янгиланиб, болалар қамрови икки баравар ошди. Олий таълим муассасалари сони кескин кўпайди, қабул квоталари эркинлаштирилди. Соғлиқни сақлаш тизимида замонавий клиникалар, янги технологик лабораториялар очилди.

Шунингдек, аҳолининг кам таъминланган қатламларини қўллаб-қувватлаш учун “Темир дафтар”, “Аёллар дафтари”, “Ёшлар дафтари” тизимлари жорий этилди. Бу ижтимоий адолатни таъминлаш ва инсон кадрини оширишга хизмат қилди.

Ташқи сиёсатда очиқлик ва ҳамкорлик сиёсати:

Янги Ўзбекистон ташқи сиёсатда ҳам янгича ёндашувни илгари сурди. Мамлакат Марказий Осиё минтақасида қўшничилик, ҳамжихатлик ва иқтисодий интеграция сиёсатини олиб борди. Шу билан бирга, халқаро

ташкilotлар — БМТ, ШХТ, ТДТ, Ислон ҳамкорлик ташкilotи билан ҳамкорлик янги боскичга кўтарилди.

Ўзбекистоннинг халқаро нуфузи ортиди, мамлакат дунё ҳамжамиятида очик, тинчликсевар ва ислохотпарвар давлат сифатида танилди. Бу эса мустақилликнинг сиёсий жиҳатдан мустаҳкамланганини кўрсатди.

Янги мафкуравий ёндашув — миллий тикланишдан миллий юксалиш сари:

Янги Ўзбекистон даврида давлат сиёсатининг маънавий-идеологик йўналиши “миллий тикланишдан — миллий юксалиш сари” шиорида мужассамлашди. Бу ғоя халқнинг тарихий меросига, миллий ўзлигини англашга, илмий ва маданий салоҳиятини юксалтиришга қаратилган.

Тил, дин, маданият ва анъаналарга бўлган эҳтиром, тарихий хотирани тиклаш, миллий санъат ва адабиётни қўллаб-қувватлаш орқали жамиятда маънавий юксалиш муҳити шаклланди.

Хулоса

Ўзбекистон мустақиллик йилларида сиёсий, иқтисодий ва маънавий соҳаларда катта ютуқларга эришди. Янги давлат қурилиши халқ иродасига таянган ҳолда боскичма-боскич амалга оширилди. Мустақиллик нафақат давлат суверенитетини таъминлади, балки миллий тикланиш ва янги авлод онгини шакллантиришда ҳам ҳал қилувчи омил бўлди.

Бугунги кунда “Янги Ўзбекистон” ғояси — 1991 йилда бошланган мустақиллик йўлининг янги боскичи бўлиб, унинг асосий мақсади адолатли, фаол ва эркин фуқаролик жамиятини барпо этишдир.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР

1. Б.Ж. Эшов, Х.Э. Юнусова ва бошқалар. Ўзбекистон тарихи. 2-жилд. — Янги Аср Авлоди, 2015 йил.
2. Қамариддин Усмонов, Маҳмуджон Содиков Сабо Бурхонова. Ўзбекистон тарихи. — Иқтисод-Молия, 2016 йил.
3. Аскарлов А. Ўзбекистон халқлар тарихи. 2 жилд. — Фан нашриёти, Тошкент, 1992.